საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

კრედიტი საბანკო

კრედიტი ს ა ბ ა ნ კ ო (ლათ. creditum – ვალი), ფულის სესხად გაცემის ვალდებულება. კ. ბანკებსა და მსესხებლებს შორის ხელშეკრულების საფუძველზე ეძლევათ ფიზ. და იურიდ. პირებს გარკვეული ხარჯების გასაწევად და უბრუნდება გამსესხებელს მასზე დარიცხულ პროცენტთან ერთად. მსესხებელი ვალდებულია დააბრუნოს თანხა განსაზღვრულ ვადაში.

საბანკო კ. დამოკიდებულია მსესხებლის მიერ სესხის დაფარვის უნარზე და საბანკო დაწესებულებაში არსებული კ-ის მთლიან ოდენობაზე. ბანკი სესხს გასცემს მსესხებლის შემოსავლის, გირაოს, აქტივებისა და არსებული დავალიანების შეფასების საფუძველზე, არსებითად კი – სესხისა და შემოსავლის რაციონალური თანაფარდობის მიხედვით. არსებობს ბანკების მიერ შექმნილი კ-ის ორი ძირითადი ფორმა: ა რ ა უ ზ რ უ ნ ვ ე ლ ყ ო ფ ი ლ ი კ., როგორიცაა სამომხმარებლო საკრედიტო ბარათები და მცირე არაუზრუნველყოფილი სესხები, და უ ზ რ უ ნ ვ ე ლ ყ ო ფ ი ლ ი (გირაოთი გამყარებული) კ., რ-იც უზრუნველყოფილია საქონლით, ფასიანი ქაღალდით, თამასუქით, უძრავი ქონებით, სასაქონლო დოკუმენტებით, ოქროთი ან სხვა ფასეულობით ფულის შეძენისას.

საბანკო კ. ხანგრძლივობის მიხედვით შეიძლება იყოს მ ო კ ლ ე ვ ა დ ი ა ნ ი – 1 წლამდე, რ-საც ძირითადად მცირე ბიზნესი იყენებს; ს ა შ უ ა ლ ო ვ ა დ ი ა ნ ი – 5 წლამდე და გ რ ძ ე ლ ვ ა დ ი ა ნ ი , რ-იც 5 წელზე მეტი ვადით გაიცემა (ძირითადად მშენებლობაში, სოფლის მეურნეობაში და ტექნოლოგიების შესაქმნელად). მიზნების შესაბამისად არსებობს კ-ის შემდეგი სახეები: ი პ ო თ ე კ უ რ ი კ. – უძრავი ქონებით უზრუნველყოფილი გრძელვადიანი კ., რ-იც გაიცემა სახლების, ბინების, კომერციული

სტრუქტურებისა და უცხ. ქონების შეძენის დასაფინანსებლად; იპოთეკური კ-ის უძრავი ქონებით უზრუნველყოფა გულისხმობს, რომ სესხის მოქმედების პერიოდში აღებული სასესხო ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში ბანკს აქვს არსებული უძრავი ქონების რეალიზაციის უფლება; ს ა მ ო მ ხ მ ა რ ე ბ ლ ო კ. – სამომხმარებლო საქონლის (ძირითადად გრძელვადიანი მოხმარების საყოფაცხოვრებო ტექნიკის, წვრილმანი საოჯახო ნივთების, ყოველდღიური მოხმარების საგნების, მოგზაურობის და სხვ.) შესაძენად ან მომსახურების ასანაზღაურებლად განვადებით გაცემული სესხი. სამომხმარებლო სესხი, როგორც წესი, მოკლევადიანია და, შესაბამისად, ყველაზე ძვირი სხვა სესხებთან შედარებით. სესხის დასაფარავი თანხის დაგვიანებით შეტანის შემთხვევაში მოვალის მიერ შეძენილი საქონელი საჯარო ვაჭრობით გაიყიდება, შეტანილი თანხა კი მხოლოდ ნაწილობრივ უბრუნდება მყიდველს. საპროცენტო განაკვეთი ძირითადად დამოკიდებულია სესხის ვადაზე, მოცულობასა და მსესხებლის შემოსავალზე. სამომხმარებლო ტიპის კ. არის განვადებითი კ., რ-საც ბანკიდან ფიქსირებული თანხის სახით იღებს მომხმარებელი სავაჭრო ობიექტში კონკრეტული საქონლის ან მომსახურების შესაძენად. განვადებითი სესხი მოიცავს ასევე სტუდენტურ და პირად სესხებს, იპოთეკურ სესხს. ავტოსესხს. ჩვეულებრივი სამომხმარებლო სესხისგან განსხვავებით განვადებას აქვს კონკრეტული მიზნობრიობა. როგორც წესი, განვადების გაფორმება შესაძლებელია მომენტალურად, უშუალოდ გარიგების ობიექტში.

ს ა მ ო მ ხ მ ა რ ე ბ ლ ო ს ა კ რ ე დ ი ტ ო ბ ა რ ა თ ი არის ორი საბანკო პროდუქტის – პლასტ. ბარათისა და სამომხმარებლო სესხის – სინთეზი, რ-იც მომხმარებელს საშუალებას აძლევს საბანკო კ-ით შეიძინოს საქონელი ან მომსახურება სავაჭრო ობიექტში, ინტერნეტით, და/ან გაანაღდოს კ-ის თანხა. საკრედიტო ბარათის მსგავსია ოვერდრაფტი – მოკლევადიანი სესხი, რ-იც მომხმარებელს აძლევს საშუალებას გამოიყენოს იმაზე მეტი თანხა, ვიდრე რეალურად აქვს განთავსებული მიმდინარე ანგარიშზე. ო ვ ე რ დ რ ა ფ ტ ი ს მაქს. თანხა განისაზღვრება ინდივიდუალურად, მომხმარებლის საკრედიტო ისტორიისა და მისი შემოსავლის შესაბამისად. საკრედიტო ბარათისაგან განსხვავებით ოვერდრაფტი ჩვეულებრივ, მიბმულია მომხმარებლის ხელფასზე.

ბანკის მიერ გაცემული კრედიტების ერთობლიობა ფორმირდება საკრედიტო პორტფელის სახით. საკრედიტო პორტფელში იგულისხმება „პრობლემურობის“, რისკიანობის, საკრედიტო საქმიანობის, ეფექტიანობის, ბრუნვადობისა და საკრედიტო დაბანდებათა უზრუნველყოფის კომპლ. ერთობლიობა. ყველა ბანკი აწესებს მკაცრ კონტროლს საკრედიტო პორტფელის ხარისხზე.

კ-ის განაკვეთის ფორმირების ამოსავალი პირობაა ეროვნ. ბანკის მიერ დაწესებული რეფინანსირების განაკვეთი (საბაზო საპროცენტო განაკვეთი, მთავარი მონეტარული პოლიტიკის განაკვეთი). რეფინანსირების სესხი მოკლევადიანია, რ-საც ეროვნ. ბანკი

გასცემს კომერციული ბანკებისთვის, ხოლო ბანკების მიერ დაწესებული საპროცენტო განაკვეთი რეფინანსირების განაკვეთზე მეტია.

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო შ ი ძველად კ-ის გავრცელებული ფორმა იყო მევახშეობა. XIX ს. დასაწყისში დაარსდა სახელმწ. საკრედიტო ორგანიზაცია „ პრიკაზი“, რ-იც უძრავი ქონების უზრუნველყოფით, სესხად გაცემული ფულისათვის ღებულობდა წლიურ სარგებელს 6%-ის ოდენობით. „პრიკაზი“ ვაჭრობისა და მრეწვ. განვითარებას ემსახურებოდა, იგი თბილ. და ქუთ. გუბერნიებში იპოთეკური დაკრედიტების უმნიშვნელოვანესი ორგანიზაციაც იყო. XIX ს. 90-იან წლებში თავადაზნაურობის მთელი ადგილ-მამულების მეოთხედზე მეტი „ პრიკაზში“ იყო დაგირავებული. 1875 (დ. ყიფიანის თაოსნობით) დაფუძნდა იპოთეკური ტიპის ბანკი, თბილისის სათავადაზნაურო-საადგილმამულო ბანკი, რ-საც 30 წლის განმავლობაში სათავეში ედგა ი. ჭავჭავაძე. გრძელვადიანი სესხი გაიცემოდა 43 წლითა და 6 თვით სოფლის მამულებისათვის, ხოლო 27 წლით და 6 თვით – ქალაქის უძრავი ქონებისათვის. მოკლევადიანი სესხი გაიცემოდა 1-იდან 3 წლამდე ნაღდი ფულის სახით. საადგილმამულო ბანკმა იარსება 1909-მდე.

საბჭ. პერიოდში განვითარდა სახელმწ. ბანკები, რ-ებიც სესხებს გასცემდნენ ფიქსირებული საპროცენტო განაკვეთით. XX ს. 90-იან წლებში ჩამოყალიბდა კომერციული ბანკები, რ-ებიც ფულად-საკრედიტო სისტემის ხერხემალს წარმოადგენენ და ახორციელებენ სამრეწვ., სავაჭრო, სამშენებლო, სატრანსპ. და სხვა საწარმოებისა და ფირმების, ასევე საოჯახო მეურნეობების დაკრედიტებას.

საქართველოში საბანკო კ-ები სწრაფად იზრდება მთლიან შიდა პროდუქტთან (მშპ) შედარებით. თუ 2000 წლის დასაწყისში იგი 7%-ს შეადგენდა, 20 წლის განმავლობაში 10-ჯერ გაიზარდა და 2021 წლის ბოლოს მშპ-ის 71,4% შეადგინა. აქედან 1/3-ზე ცოტა მეტი საცხოვრ. უძრავი ქონებით უზრუნველყოფილი სესხებია, ხოლო ცოტა ნაკლები – კომერციული უძრავი ქონებით უზრუნველყოფილი სესხები. კ-ების სტრუქტურაში 90% გრძელვადიანი **კ**-ია, რ-ის თითქმის ნახევი (45 %) უცხ. ვალუტით იყო გაცემული. მოკლევადიან სესხებში უცხ. ვალუტით გაცემული სესხების წილი უმნიშვნელოა 4,1%). კომერციული ბანკების მიერ შინამეურნეობებზე გაცემულმა სამომხმარებლო სესხებმა – მთლიანი სესხების 32,6%, ხოლო საკრედიტო სტრუქტურაში ეკონ. დარგების მიხედვით გაცემული სესხების 10%-ზე მეტი მოდის მრეწველობაზე, შემდეგ ვაჭრობასა და სხვა დარგებზე. 2021 წ. სესხების საშ. წლიური განაკვეთი ეროვნ. ვალუტაში საშუალოდ შეადგენდა 11%-ს, აქედან მოკლევადიანი სესხების – 13%-ს, გრძელვადიანი სესხები კი – 10%-ს. უცხ. ვალუტაში საშ. საპროცენტო განაკვეთი იყო 7%. საქართველოში საშ. საკრედიტო განაკვეთები მაღალია. ევროკავშირის ქვეყნებში ევრ. ცენტრ. ბანკის მიერ გაცემული კ-ების საშ. მაჩვენებელი 0%- ის ფარგლებშია. საქართველოში გატარებული საბანკო რეფორმების შედეგად და უცხ. ვალუტაში კ-ების გაცემის შეზღუდვის შედეგად სესხების ლარიზაციის მაჩვენებელი გაიზარდა. 2021 წლის ბოლოს ლარში გაცემული

სესხები შეადგენდა სულ გაცემული სესხების 49,2%-ს. კ-ების ლარში გაცემის ტენდენცია ცვალებადია როგორც გლობალური ფინანს. რყევების და საქართვ. ძირითადი სავაჭრო ქვეყნების ეკონ. მდგომარეობის, ასევე პოლიტ. და მაკროეკონ. ცვლილებების გამო.

ლიტ.: ა ს ა თ ი ა ნ ი ი., ილია ჭავჭავაძე და თბილისის ქართული საადგილმამულო ბანკი, თბ., 1994. საქართველოს კანონი კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ, „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე“, თბ., 1996; საქართველოს ორგანული კანონი საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ, იქვე, თბ., 2009.

მ. თოქმაზიშვილი